

Andrzej F. Dziuba, Peter Raina

"Czasy prymasowskie 1980. Prymas i „Solidarność”, Peter Raina, Biała Podlaska–Warszawa 2010 ; "Czasy prymasowskie 1981. Ostatnie miesiące”, Peter Raina, Biała Podlaska–Warszawa 2010 : [recenzja]

Studia Prymasowskie 5, 383-386

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Warto zauważyć, że edycja została zrealizowana przy pomocy finansowej Prezydenta Miasta Białegostoku. Należy jednak jeszcze wskazać na prywatnych sponsorów i darczyńców. Należy im wyrazić wdzięczność za zrozumienie sensu i wsparcie wydania tego typu opracowania. Trzeba tutaj przywołać słowa Kardynała: „Człowiek nie rozwinie w pełni swojego człowieczeństwa i swej osobowości, jeśli będzie tylko myślał i pragnął dobrze, a nie będzie czynił dobrze” (s. 159).

Cały zbiór ubogacony został interesującym materiałem fotograficznym. Są to zarówno materiały współczesne, jak i archiwalne przywołujące Prymasa Tysiąclecia. Wszystko to pokazuje harmonię, której twórczym centrum jest Patron Szkoły.

bp Andrzej F. Dziuba

Peter Raina, Kardynał Wyszyński, *Czasy prymasowskie 1980. Prymas i „Solidarność”*, t. 19, Biała Podlaska–Warszawa 2010, ss. 243; *Czasy prymasowskie 1981. Ostatnie miesiące*, t. 20. Biała Podlaska–Warszawa 2010, ss. 215.

Dzieje Kościoła znaczone zbawczymi znakami, spotkanie się Boga z ludźmi, stanowią zawsze wypełnienie zobowiązania głoszenia Ewangelii, sprawowania sakramentów oraz kultu i świadczenia miłości bliźniego. Te wielkie zobowiązania zadane są przez samego Jezusa Chrystusa. Zobowiązania, których wypełnianie stanowi o tożsamości chrześcijaństwa, są z jednej strony stare, a z drugiej ciągle aktualne i zawsze nowe. Zawsze takie same, ale jednocześnie ciągle odczytywane na nowo.

W historii Kościoła w Polsce w tę posługę na przestrzeni ponad tysiąca lat wpisane były rzesze ochrzczonych. W drugiej połowie XX wieku w dzieło to szczególnie wyraźnie wpisał się sługa Boży kardynał Stefan Wyszyński, Prymas Polski. Długie lata jego prymasowskiej posługi miały konkretne odniesienia do jego czasu, nie tylko w płaszczyźnie kościelnej. Posługa ta pozostawiła także swe znamiona i na dziś, a z pewnością pozostaną one jeszcze długo aktualne.

Od dawna życiem, twórczością i posługą prymasa Wyszyńskiego interesuje się prof. Peter Raina, Hindus z pochodzenia, ale zakochany w Polsce. Aktualnie mieszka i pracuje w Berlinie. Jest on wybitnym znawcą życia i działalności kard. Wyszyńskiego. Jest Autorem bardzo wielu prac, przede wszystkim monumentalnego opracowania *Kardynał Wyszyński*, którego pierwszy tom *Droga na Stolicę Prymasowską* ukazał się w Warszawie w 1993 roku. Obecna prezentacja omawia

dwa ostatnie tomy. Pana Rainę łączyły z Prymasem Tysiąclecia szczególnie bliskie relacje oparte na wzajemnym zaufaniu.

Pierwszy z prezentowanych tomów otwiera przedmowa (s. 5-6), a następnie całość podzielono na 28 bloków tematycznych, w układzie chronologicznym (s. 7-219). Dla ich poznania wydaje się zasadnym przywołanie poszczególnych tytułów: 1. *Uzdrowić Partię*; 2. *Strajki lipcowe i ich skutki*; 3. *Dyrektywa MSW*; 4. *Prymas uspokaja zdenerwowanie Gierka*; 5. *Ulga*; 6. *Odeście Gierka*; 7. *Lech Wałęsa u Prymasa*; 8. *Józef Czyrek u Prymasa*; 9. *Rada Główna Episkopatu omawia sytuację w kraju*; 10. *Niefrasobliwość ludzi z KOR*; 11. *Rewizyta delegacji Episkopatu Niemiec*; 12. *Zła wola władz*; 13. *Prymas przyjmuje Kazimierza Barcikowskiego*; 14. *Rada Główna Episkopatu ocenia sytuację w kraju*.

Dalsza część to kolejne tytuły: 15. *Delegacja „Solidarności – Mazowsze” u Prymasa*; 16. *Prymas odwiedza grób matki*; 17. *Spotkanie Prymasa z Kanią*; 18. *Prymas u Ojca św. Jana Pawła II*; 19. *Po raz drugi u Ojca św.*; 20. *Kania u Breżniewa*; 21. *Ojciec św. u Prymasa*; 22. *Potrzeba frontu obrony narodu i państwa*; 23. *NSZZ „Solidarność” u Prymasa*; 24. *Różne sprawy bieżące*; 25. *Widmo sowieckiej agresji zbrojnej*; 26. *Modlitwa za Ojczyznę*; 27. *Dyrektywy w przypadku wprowadzenia stanu wojennego*; 28. *Spokojny koniec roku 1980*.

Dodano jeszcze dwa załączniki (s. 220-242). Pierwszy z nich przytacza dziewięć dokumentów odnoszących się do stosunków Kościół–państwo (s. 220-235). Natomiast drugi jest indeksem przede wszystkim osobowym, ale także i częściowo przedmiotowym (s. 237-242). Całość tomu zamyka spis treści (s. 243).

Natomiast tom dwudziesty, podobnie jak poprzedni, otwiera przedmowa (s. 5-6), a następnie zamieszczono kolejno, w układzie chronologicznym bloki tematyczne (s. 7-113): 1. *Delegacja „Solidarności” – Mazowsze u Prymasa*; 2. *Sumienie narodowe*; 3. *Delegacja „Solidarności” u Jana Pawła II*; 4. *Prymas woła o moralną odnowę narodu*; 5. *O słuszności dążeń rolników*; 6. *Spotkanie Prymasa ze Stanisławem Kanią*; 7. *Polska żyje i żyć będzie!*; 8. *Spotkanie Prymasa z gen. Jaruzelskim*; 9. *„Rozpoczyna się droga krzyżowa”*; 10. *Odszedł do Pana Prymas Tysiąclecia*.

Znaczną część tego tomu wypełnia dziewięć załączników (s. 115-208). Zamieszczono jeszcze indeks nazwisk oraz niewielki indeks przedmiotowy (s. 209-213). Wreszcie podano spis treści (s. 215).

Prezentowane tomy ukazują dwa ostatnie lata życia i posługi kard. Stefana Wyszyńskiego. Dobrze, że Autor zaznacza, iż części obu tomów ukazały się wcześniej w książce *Kardynał Wyszyński i Solidarność* (Warszawa 2005). Wybrzmiewa tutaj cała dynamika ewangelizacyjnej posługi Kościoła, podejmowana zwłaszcza przez Prymasa Polski, ale jednocześnie wskazuje się także na zaangażowanie innych osób, nie tylko jego współpracowników. W tym kontekście

słusznie pisze Autor: „Dokumentujemy poniżej w szczegółach tok czynności Prymasa od samego rana do wieczora. Kalendarium każdego dnia pełne było «terminów», rozmów, spotkań. Zdumiewające jest, z jaką dynamiką, zaangażowaniem i troską Ksiądz Prymas, tak bardzo słaby fizycznie, codziennie wypełniał to, co uważał za swój obowiązek” (t. 20, s. 5).

Wydaje się, że nawet schematyczne przywołanie tytułów poszczególnych bloków tematycznych już ukazuje wielkie bogactwo omawianych opracowań. Same sformułowania nie są tylko odzwierciedleniem faktów historycznych, ale niejednokrotnie pewnym wskazaniem w ich ocenie czy wartościowaniu. Zresztą opinie te są znakomitymi syntezami, co m.in. świadczy o dobrym rozeznaniu przez Autora nie tylko samych zjawisk, ale także wskazuje na perspektywę ich poprawnej oceny. Oczywiście, jest to już czynione z perspektywy upływającego czasu.

Bogactwo nagromadzonej treści ukazuje niezwykłą odpowiedzialność Prymasa Polski, jego profetyczne zatroskanie o Kościół i Ojczyznę. Kardynał rozumiał, że nie może się od tego uwolnić, gdyż byłoby to utratą tożsamości prymasowskiej posługi. Był to trud konkretnego człowieka, zawsze świadomego, że jest narzędziem Opatrzności Bożej.

Jakże mocno wybrzmiewa oddanie Matce Bożej, zwłaszcza Jasnogórskiej, oraz pełna wiary konsekwencja w tym nie tylko oddaniu, ale wręcz niewolnictwie. To była swoista „specjalność” prymasa Wyszyńskiego, która także brzmi w posłannictwie Jan Pawła II: *Totus tuus*, wyjątkowo dojrzało u Prymasa po latach odosobnienia, a u papieża po zamachu na Placu św. Piotra 13 maja 1981 roku.

Szczególnym bogactwem źródłowym prezentowanej publikacji jest sięganie do zapisków Prymasa Polski. Są to wręcz unikalne zapisy, które stanowią niezwykle źródło dla dziejów Kościoła w Polsce. Można powiedzieć więcej, są one źródłem dla powojennych dziejów Polski. Jednak dopiero ich integralna publikacja pozwoli pełniej ocenić przywoływane tutaj fragmenty.

W gąszczu nazwisk znaczącą pomocą są indeksy. Szkoda, że nie zastosowano jednoznacznych kryteriów w przywoływanych osobach. Należało, niezależnie od występowania w tekście, konsekwentnie podać pełne imiona. Zakradło się także sporo błędów, np. Ks. Bieniak, a powinno być Ks. Biniak (t. 19, s. 126), Doffner kard. – Dopfner kard. (t. 19, s. 32), Arcybiskup Baranik – arcybiskup Baraniak (t. 2, s. 23), Drzyzgiewicz o. – Drzyzgiewicz o. (t. 20, s. 31), Pieszczok ks. – Pieszczoch ks. (t. 20, s. 38). Być może to efekt źle odczytanych rękopisów albo brak starannej korekty.

Cennym uzupełnieniem są załączniki w obu tomach. Wzruszające są faksymile i reprodukcje odręcznych notatek prymasa Wyszyńskiego. To jakby naoczne doświadczenie i spotkanie z jego wysiłkiem utrwalania na piśmie dokonywa-

nych dzieł. Opracowania innych biskupów świadczą także o pewnym stylu pracy, zwłaszcza w stosunkach Kościół–państwo. Peter Raina pokazał to w szerszej formie w trzech tomach monumentalnego wydania *Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów 1945-1989* (t. 1, 1945-1959; t. 2, 1960-1974; t. 3, 1975-1989) (Poznań–Pelplin 1994-1996). Zresztą w kilkunastu książkach wydał jeszcze wiele innych źródeł.

Szczególnie wzruszający jest tom 20, który przybliży ostatni rok życia prymasa Wyszyńskiego. Jakże wymownie współbrzmi tam cierpienie chorego Kardynała z cierpieniami Kościoła i Ojczyzny. W pewnym sensie Opatrzność Boża dodała jeszcze cierpienie Jana Pawła II po zbrodniczym zamachu. W tych miesiącach doskonalilo się życie Prymasa Tysiąclecia, aż do godziny 4.40 28 maja 1981 roku w Uroczystość Wniebowstąpienia Pańskiego.

Można odnieść wrażenie, że jakby z pewną ulgą Autor stwierdza w przedmowie do ostatniego tomu: „Oddaję czytelnikowi ostatni tom mojej biografii Prymasa Polski, Stefana Kardynała Wyszyńskiego. Tomem tym kończy się moja praca” (t. 20, s. 5). Faktycznie było to niezwykle przedsięwzięcie, jak na jednego Autora. To imponujące dzieło i należy za nie wyrazić wdzięczność. Czynione uwagi są tylko wskazaniem na możliwości udoskonalenia. Wydaje się, że studiując życie, twórczość i działalność Prymasa Tysiąclecia nie można pominąć tych dwudziestu tomów opracowania prof. Petera Rainy.

bp Andrzej F. Dziuba

Anna Rastawicka, ks. Bronisław Piasecki (red.), *Czas nigdy go nie oddali. Wspomnienia o Stefanie kardynale Wyszyńskim*, Wydawnictwo M. Kraków 2011, ss. 267 + 11 fotografii.

Bogactwo literatury dotyczącej kardynała Stefana Wyszyńskiego jest szczególnym znakiem ostatniego czasu. Zdynamizowanie to związane jest m.in. z szerszym zaangażowaniem w toczący się proces beatyfikacyjny. Charakter publikacji jest bardzo różnicowany, od studiów naukowych, przez popularne i wreszcie także świadectwa oraz wspomnienia. Wszystko to daje szansę coraz głębszego i szerszego poznania Prymasa Tysiąclecia.

Prezentowaną książkę otwiera słowo kardynała Józefa Glempa, Prymasa Polski, które jest fragmentem homilii wygłoszonej w kościele Najświętszego Zbawiciela w Warszawie 28.10.1985 roku (s. 3). Następnie zamieszczono słowo do czytelnika pióra ks. Bronisława Piaseckiego (s. 5). Całość treści podzielono na 11 bloków.